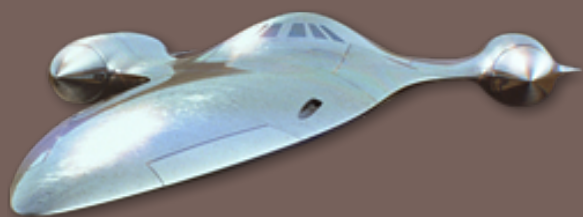

АДЛЕР ТИМЕРГАЛИН

Жайгыр
юллар

АДЛЕР ТИМЕРГАЛИН

Жайгыр юллар

Кыйсса тексты 2014 елда чыккан (ТКН)

Сайланма әсәрләр китабыннан алынды.

Сканлау, таныту, тикшереп укып
чыгу һәм китап калыбына күчерү

«Армут» берләшмәсе
тарафыннан башкарылды.

Иске Муса

2.01.2018

Күзләрөңдә синең зәңгәр моң...

Хисам Камалов

Кайчагында, ничәмә-ничә гасырга бер тапкыр, Галәмнең кайсыдыр бер нуль ноктасында, ни-гәдер ялгыз электрон туа. Күзгә күренми торган нәни генә бер кисәкчек ул. Матдә һәм энергия саклану кануннарын мыскыл иткәндәй, ул кинәт юктан бар була. Бу кануннарны ачкан Лавуазье һәм Джоульләр мондый чакта данлы табутта яткан килеш оятларыннан кызара торганнардыр. Әлегә фән теше үтмәгән бу күренешне антилавуазье эффекты дип йөртәләр.

Электрон менә шулай вакыт-вакыт гел дә юктан барлыкка килә дә, әйләнә-тирәгә коточкыч куәтле гравитацион дулкын тарала. Андый дулкын сыртына эләккән космик кәрапның эше харап. Гравитация көче аны, уенчык көймәне атып бәргән шикелле, йөзләрчә парсек¹ читкә ыргыта.

Егерме беренче гасырның күренекле астрофизигы һәм математигы Бэрт Сәлим, антилавуазье күренеше аркасында вакыт агышы кискен үзгәрәп, бер мизгел эчендә мең еллар аша сикереп үтәргә мөмкин дип санный иде.

Безнең сәяхәтчеләр менә шушы сирәк очрый торган хәлгә юлыктылар.

Алар авариядән соң үзләренең кая килеп чыгула-

---

¹ парсек - Астрономиядә йолдызара ераклыктарны үлчәү өчен кабул ителгән берәмлек, 3,26 яктылык елына, яки 200000 астрономик берәмлеккә, яки 30 триллион километрга тигез.

рын да белмилэр, чөнки кап-кара бушлыкта һичбер же-
мелдәүсез янган йолдызлар берсе дә таныш түгел иде.
Иксез-чиксез дөньяның кайсы гына төше икән бу? Галәм
зур, Киек Каз Юлы чолгап алган системадан кала, анда
бүтән галактикалар, аннары китереп аларын бергә тупла-
ган Метагалактика бар, ә ул тагы да зуррак дәрәжәле сис-
темага карый...

Сәяхәтчеләр Галактиканың читенә — сул як култы-
гына барып, беренче тапкыр Бөөк Божра² белән радиоэ-
лемтәгә кергәннәр һәм тугандаш затларны табу шатлы-
гын җиргә алып кайтып баралар, өйгә ашыгалар иде.

Кәрапның аскы дюзлары потлы чүкеч астына кереп
чыккан кадак кебек яньчелгән иде. Аларны берәз рәткә
кертү, төзәтү-ямаштыру өчен айдан артык вакыт китте.

Астронавтлар өчәү иде.

Ракетопланның гаять зур шәүләсе болытлар өстен-
нән уктау шуып узып китте.

— Шәһәр... - дип пышылдады капитан, аскы иллюми-
наторга иелгән көенчә. - Грин, ә экраннар ни күрсәтә?

— Шәһәр, captain, - диде кәефе күтәрелгән пилот,
борынгычалап (буш вакытларында ул борынгы үле тел-
ләрне һәм риваятьләрне өйрәнә иде). - Очсыз-кырыйсыз
шәһәр! Без котылдык бугай. Безгә ярдәм итәчәкләр!

— Котылдык шикелле, - диде капитан һәм үтә күрен-
мәле титаноглас башлыгын салып битен сөртте.

— Ә ник сигналлар ишетелми? - дип сүзгә кушылды
Алиса, радиоаппаратка ишарәләп. - Үлеп-кырылып бет-
кәннәрмени!

— Әйе, эфир тып-тыныч, дулкын әсәре юк, - диде
Грин. - Җилсез көнне көзгедәй ялтырап яткан күл дияр-
сең.

— Тымызык күлдә корт уйный, - дип башын чайкады
шикләнүчән һәм сакчыл капитан. - Грин, планер канатла-

---

² Бөөк Божра - И.Ефремовның «Андромеда томанлыгы» әсәрәннән. Галактикадагы акыл
ияләрен берләштергән система.

рын чыгарыгыз!

— Төшәбезме, captain?

— Башка чара юк.

Пилот Грин идарә панелендә кояш сурәте төшерелгән кнопкага басты.

— Тизлек күпме?

— Секундына жиде километр.

— Биеклек?

— Өч йөз километр, капитан!

— Ике йөз иллегә тикле түбән төшәргә!

— Була, капитан!

Кәрап кәкре сызык буенча түбәнгә омтылды. Шул секундта ук диярлек колак телефоннарында улап сызгырган тавыш ишетелде һәм ракетоплан, сикәлтәгә төшкән автомобиль кебек, югары сикерде. Экраннарда шәмәхәялкын кабынганы күренеп алды.

— Пилот! Руль нишләде?

— Рульдән түгел бу, капитан! Без әллә нинди гравитацион мендәргә бәрелгән күк булдық!

— Алиса!

Радистка кыз җавап бирмәде. Ул күзләрен чытырда тып йомган килеш утыра иде.

— Борт-радист! Сигнал бармы?

— Алиса, ни булды? - дип кычкырды пилот микрофонга. Аның тавышында борчылу, хәтта курку ишетелеп китте.

Кыз башын күтәрде һәм көч-хәл белән генә елмаеп:

— Гафу итегез, - диде. - Микротелефон сафтан чыкты... Радионур...

— Радионур?

— Әйе. - диде радист һәм җитез куллары белән телефонны тоташтырырга тотынды. - Безне капшап таптылар һәм...

— Мин дә ишетәм! - дип кычкырды шул чакны Грин.

- Безгә радионур ияреп бара, капитан!

— Станция берәү генәме?

— Безне, эстафета кебек, бер станциядән икенчесенә тапшыралар.

Капитан, каты авыртуны жиңәргә тырышкандай, чыраен сытты. Авария вакытында аның яңагы жәрәхәтләнгән иде. Хәзер шул яра жөе кәгазь тасма шикелле агарып китте. Ни эшләргә?

— Тагы йөз километр өскәрәк!

Пилот бу әмерне берсүзсез үтәде, ләкин аны һаман бер уй борчый иде: ягулык тамчылап санарлык кына калды, болай булса, планетага төшү өчен дә житмәве бар бит! Ә кислород?

— Поляр орбитага күчәргә!

Пилот газ рульләрен эшкә кушты.

Ят планетаның урта киңлекләре өстендә куе яңгыр болытлары йөзә иде. Тоташ болыт өемнәрен яшен чаткылары телгәли. Ләкин котып өлкәләре аяз: яшькелт сары ярымутраулар, бозлавыклы атаулар һәм ак бүрек кигән таулар, тагы да арырак тоташ боз-кар мәйданы күзгә чалынды.

— Үрдәк борынына охшаган ярымутрауны күрәсезме? - дип сорады капитан.

— Шунда утырырга дисезме?

— Әгәр төшәргә ирек бирсәләр...

— Баягы мендәр гравитацион калкан булды микән әллә? - диде Алиса.

— Әйе. Алиса, - диде аңа капитан. - Күрәсең, мондагы халык килмешәкләрне сөйми...

— Алар безгә ярдәм кулы сузарга тиеш ич! - диде кыз, таш йөрәкләрне дә эретерлек бер самимилек белән.

— Тиешен тиеш... - дип сузып кына әйтеп куйды Грин.

Капитан дәшмәде. Аның күзләрендә шик, ят дөньяга ышанмау һәм хәтта дошманлык билгеләре чагыла иде.

Төшкән урыннары табигый матурлығы һәм уңайлык яғыннан һич тә мактарлык түгел иде. Дөрөс, ерак та түгел зәңгәр күл жәйрап ята, димәк, суга кытлык булма-чак, һавасы турыдан-туры суларлык, чытырмандай үскән куаклар исә учак ягу өчен әйбәт булып чыкты, һавада да, туфракта да микроорганизмнар табылмады.

Сәяхәтчеләр, тирә-юнь белән бер кат танышкач, ут ягып шуның тирәсенә утырыштылар.

— Әгәр бу кунак сөймәс планета халкы булыш-маса, бөтен төзәтү эшләрен үзөбөзгә ерып чыгарга туры киләчәк, - диде капитан.

— Ә атом-төш ягулыгы?

— Анысын да үзөбөз эзерләребез. Грин. Судан дейте-рий алырбыз.

— Күпме вакыттан?

— Бәлки өч ел, бәлки дүрт ел үтәр...

— О! - дип куйды Алиса. - Ул чагында мин әби булып бетәрмен инде!

— Ләкин без үзөбөзгә космик координатларыбыз-ны белмибез.

— Жирле халыктан башка белә дә алмаячакбыз! - дип капитанны бүлдерде Грин. - Йолдызлар таныш түгел, бәлки чоры ук башкадыр... Әгәр Бэрт Сәлим хаклы булса...

— Жирле халык белән элемтә урнаштырырга ты-рышырбыз тырышуын, - диде капитан. - Әмма мин үзем моңа ышанып бетмим.

— Ни өчен, капитан? һәрхәлдә, мондагылар безгә планета өстенә төшәргә ирек бирделәр бит. Югыйсә гра-витацон калканны катып тирәсенә дә жәя алырлар иде.

— Алар шундый кешелексез! - дип нәтижә ясады Алиса һәм учактагы күмерләрне болгатып жибәрде.

Вак-вак чаткы йолдызлар болыт булып күккә күтәрелде. Борыннарда кичке салкынча һава белән ара-лашкан төтен исе килеп бәрелде, күңелләрне борынгы-

дан, кыргыйлык чорыннан ук калган тойгы — хэтэр-куркынычны алдан сизү тойгысы биләп алды. Юк, юк, аларга кылыч тешле юлбарыс та һөжүм итмәячәк, шәрә тәнле вәхшиләр дә пычак белән янамый, жәмгыятьнең балачагына хас зиндан-коллык та, дар агачлары да көтми аларны... Мондагы мәдәният ифрат алга киткәнгә охшый. Планетаны шундый калкан белән төрөп алу өчен күпме көч-энергия кирәк! Иң югары дәрәжәгә ирешкән аң-гакылның салкынлыгы, игътибарсызлыгы, үзеннән түбәннәргә жир кортына караган кебек каравы — иң куркынычы...

Тик радио белән мәшәкәтләнәргә туры килмәде. Планетаның хужалары элементгә керү чарасын үзләре күрделәр. Адашкан сәяхәтчеләребез аны-моны уйлап, эшләп өлгергәнче, аксыл булып төсмерләнәп торган көньягыннан мотор гөрелтесе ишетелде һәм сыек караңгыда ниндидер бер очкычны прожектор утлары күренде.

Капитан каушый торганнардан түгел иде. Ул ашыкмый-кабаланмый гына лазер-пистолетын әзерләп куйды. Башкалар да шуны ук эшләде.

Бер урынлы орнитоптерга охшаган очкыч машина учак анына ук килеп кунды.

Аннан чыккан зат... Безнең сәяхәтчеләребез галәмдә үзләренә охшаган затлар барлыгын беләләр иде. Кайчагында хэтта тулы биохимик охшашлык та очрый. Килеш-килбәтләре белән кешегә тартым затларны гуманоидлар дип атыйлар. Планетаның вәкиле нәкъ менә шул гуманоид иде. Ул сәяхәтчеләр янына килде. Бер карау белән кемнең кем булуын чамалап, капитанга металл каска кебек нәрсә сузды. Капитан, тегенең күзләренә караган көенчә, касканы башына киде. Бу каска, күрәсең, аңлашу һәм сәяхәтчеләрнең телен өйрәнү өчен хезмәт итә иде. Чирек сәгатътән вәкил иңде жир халкының телен үزلәштереп алды кебек:

— Сәлам сезгә, илгизәрләр, - диде ул, сәяхәтчеләр те-

лендә. Аның тавышы ягымлы гына иде.

Астронавтлар баш иеп исәнләштеләр һәм гуманоид-ка учак яныннан урын тәкъдим иттеләр.

— Мин ярдәм итәргә килдем, - диде вәкил, җайлап кына чүгәләп утыргач.

Капитан баш какты. Ул, гуманоид сүзләренә игътибар итмәгәндәй, касканы әйләндерә-әйләндерә карый иде.

— Кире очып китү өчен сез ботен кирәк-ярак белән тәэмин ителерсез. Шарты болай: сез монда кабат беркайчан да әйләнәп кайтмаячаксыз... Бу планетаны оныгыгыз.

— Сез кем исемнән сөйләсез? - дип сорады, ниһаять, капитан.

— Үз исемемнән.

— Сезне кем диик соң?

— М-м... шушы планетаның хуҗасы дип санагыз. Яисә... илче. Барыбер.

Алиса, капыл гына борылып, илченең мәгърур йөзенә карады. «Бер генә хис тә юк моның йөзәндә...» - дип уйлады ул, ачуы кузгалып.

— Ә без ышанмасак?

— Ышанырга туры килер, - диде илче.

Чыннан да, аңа ышанмыйча мөмкин түгел, һәр сүзе мәгънәле һәм көчле иде аның.

— Яхшы, - диде капитан һәм кулындагы касканы коры мөк өстенә куйды. - Без риза. Тик шулай да без кем кулыннан ярдәм алуыбызны белергә тиештер бит?

Илче иңнәрен сикертеп куйды.

— Минем кулдан.

— Алайса без риза түгел! - дип кычкырып җибәрде шулчак пилот.

гуманоид аңа сөзеп кенә карап алды. Кешеләр психологиясенә, мәгънәсез тискәрелеккә ул һаман ияләнәп җитә алмый иде бугай әле.

— Тыңлагыз алайса, - диде ул һәм күпне белгән укы-
тучы-хәлфә кыяфәтен алды. - Без — изоляционистлар,
ягъни без Галәмдәге башка дөньялар, бүтән культура
һәм цивилизацияләр белән элемент тотмыйбыз, чөнки бу
элемент безгә бернинди дә файда бирми. Без Бөек Божра
барлыгын да беләбез, ләкин аны... кире кагабыз. Без тор-
мыш-тереклекнең мәгънәсен, ямен һәм, әйтергә яраса,
ләззәтен башка нәрсәдән таптык, һәм без үзебез урна-
штырган тәртипнең бозылуына юл куймаячакбыз.

— Нинди тәртип?

Капитанның бу соравы бик кырыс яңгырады.

— Белмим, төшенерсезме икән... Сез аңлаган мәгъ-
нәдә яшәмибез без.

— Ә ничек? - диде Алиса, сискәнәп.

Без актив тормыштан, эш-хәрәкәтләрдән ваз кичтек,
м-м... туташ.

— Сез ни генә эшлисез соң?

Берни дә эшләмибез. Тагы сораулар бармы?

— Бар. Бик күп, - диде капитан һәм утырган жирен-
нән торып илче каршысына килеп басты. Шунысы гажәп,
үзе шактый өлкән яшәтә булса да, бу минутларда аның төз
гәүдәсе ничектер яшърәк тә, көчлерәк тә төсле иде.

— Сорагыз, - диде вәкил.

— Әгәр инде сез эштән баш тарткансыз икән, шәһәр-
ләрне сезгә кем төзеп бирде? Сезгә... азык-төлекне кем
әзерли дә кем киендерә?

— Хәзерге вакытта автоматлар. Элек исә без үзебез,
дөресрәк әйткәндә, безнең борынгы ата-бабаларыбыз
эшләгән.

— Хөкүмәт-мазар бармы сездә?

— Юк, бөтен эш-хәрәкәтләр кординациясен үзәк ав-
томат башкара.

— Шайтан алгыры! Һм... сездә мәхрүм ителгәннәр,
ятимнәр, йә булмаса тормыштан канәгать булмаган ке-

шеләр бармы?

— Юк.

— Авырулар, зәгыйфьләр дә юкмы?

— Юк, капитан. Бездә язмыш һәркемнең үз кулында. Язмышны һәркем үзе сайлап ала.

— Ничек?

— Кеше туып, акыл ягыннан житлеккәч тә, аңа миллионнарча язмыш төрләрәннән — махсус перфоленталардан үзенә яраклысын, күңеленә хуш килгәннен сайларга рөхсәт ителә. Ул бер лентаны сайлый һәм шундагы программа буенча... яши.

— Әгәр теләмәсә? Фикере үзгәрсә?

— Аның фикере үзгәрми, хөрмәтле капитан. Үзгәрә алмый.

— Гаҗәп.

Һуманоид дәшмичә генә сәяхәтчеләрне күздән кичерде.

Алиса үзенә соравы белән икенче яктанрак аңлашырга тырышып карады:

— Сез бәхетлеме? - дигән авыр сорау бирде ул.

— Тормыш юлын үзезез сайлагач, сездәге бәхет төшенчәсенең безгә кагылышы юк, - дип шома гына кулдан ычкынды илче.

— Santa gea! - дип, тагы борынгы сүзне искә төшерде пилот Грин. - Сез адәм аңларлык телдә сөйли беләсезме, юкмы?

Капитан пилотка карап башын чайкады. «Кызма, ярамый» диюеме? Һуманоидка килгәндә исә, ул үпкәли дә, үртәлә дә белми иде бугай. Бөтенесен дә аңлагандыр, бәлки? Без дә бит бала-чага шуклыгына ачуланмыйбыз.

— Безнең тормышыбыз хис-тойгылар һәм кичерешләр белән тулы, тик ул хисләр турыдан-туры тышкы мохиткә — сезнең чынбарлыкка дип әйтимме — бәйләнмәгән...

— Нинди сәер тормыш соң ул, аңлатып бирсәгез иде!

— Һипнотормыш... Без йоклыйбыз һәм төш күрәбез.

Аяз көнне яшен суккан кебек булды. Бер мәлгә бөтен дөнья тынлыкка чумды. Гүя җил кинәт кенә басылды да болытлар бозланып катты, әле генә чәчри-чәчри янган ялкын телләре хәрәкәтсез калды. Монда тормыш сүнеп, вакыт үзе үк туктаган кебек иде... Йокыдагы тормыш!

— Димәк ки, сез, мәрткә киткән кебек, һаллюцинацияләр дөньясында яшисез? - дия алды, ниһаять, капитан.

— Әйе, тотрыклы һәм өзлексез һаллюцинацияләр. Әйтергә кирәк, бу төш чынбарлыкның үзе кебек үк реаль һәм эзлекле. Без гомер буге төш күрәбез: бала чакта уйнап-шаярып үсәбез, укыйбыз, мавыгабыз, бәхәсләшәбез, көрәшәбез, фәнни ачышлар ясыйбыз, сөябез.

— Планета түгел, психик авырулар йорты бу! - дип кычкырып җибәрде пилот, тыела алмыйча, һәм йодрыкларын йомарлады... — Сары йорт! Юләрләр йорты!

— Ялгышасыз. - диде аңа илче. - Ялгышасыз, пилот Грин. Мин сезне гафу итәм, чөнки сезнең бу ялгышыгыз белмәүдән килә... Без — карт җәмгыять, - дип дәвам итте ул. - Без күпне күргән, күпне кичергән... Вәхшилек тә, коллык чоры да, юксыллар һәм аксөяк изүчеләр чоры да баштан узган. Без җәмгыятьне үзгәртеп корып, тигез һәм шәфкатьле тормышка ирешә алдык. - Бу сүзләргә әйткәндә илченең мәрмәрдәй ак йөзеннән беренче кат ниндидер бер шәүлә йөгереп узды. - Әмма, ләгънәт төшкән шикелле, гасыр саен бер яман нәрсәгә — диктатурага әйләнеп кайттык.

— Диктатурага?

— Диктатура. Тирания. Деспотизм. Без төзегән ирекле һәм хөр җәмгыять аерым кешеләрнең мәкере һәм хәйләсе каршысында көчсез булып чыкты. Гаделлеккә ирешүебез була, яшь буын, борынгы кыргый инстинктларга бирелеп, бөтенесен ватып-җимереп ташлый...

Капитан борын астыннан гына нидер әйтеп куйды.

— Шулай хөррият белән уйнап, кат-кат төп башына утыргач, без тормышны тамырдан үзгәртү уена килдек.

— Әйтерең бармы — шәп чара!

— Һәм хәзер картларча, тыныч кына, хатирәләр белән яшибез.

Тәрәккыят шулай борма юллар, тар сукмаklar буйлап бара. Бөтен жир йөзен басып китеп, миллион еллар бue хаким булып яшәгән гигантозаврлар, тереклек көчләрен сарыф иткәч, кырылып бетәләр; мәгъриб белән мәшрикъларны яулаган Искәндәр Македонга да чик куюла; христиан дине, бар булган мөмкинлекләре төкәнгәч, сәхнәдән төшә. Цивилизацияләр белән дә шулай. Юлдан язмыйм дисә, ул Бөөк Божрага кушылырга тиеш. Ә бу планетадагылар, меңләгән башка жәмгыятьләрдән йөз чөөреп, төпсез упкынга егылып төшкәннәр. Һипнотормыш дигәннәрә эфъюн исереклегә белән бердер, күрәсең.

— Сездә аерым шәхесләр сакландымы соң?

— Нигә сакланмасын! - дип, шундук жавап бирде илче капитанга. - Бу яктан, ихтимал, һәммәсе нәкъ сездәгечәдер. Менә мин, мәсәлән, йокы халәтендә атаклы сунарчы идем...

— Бу үле мохиттә чебен-черки дә калмаган ич! - диде Алиса, әйләнә-тирәгә күрсәтеп. - Ярый әле агачлар бар...

— Планетада киек заты калмаганга унбиш мең ел инде, туташ.

— Шулай булгач?

— Мин моннан биш мең гасыр элек яшәгән сунарчы тормышы белән яшәдем: кылыч теш юлбарыслар, йөнтәс борынмөгезләр, кыргый атлар ауладым.

Һуманоид, үзенә хәтәр мажараларын искә төшереп булса кирәк, елмаеп жибәрде. Бу аның беренче елмаюы иде. Йа Раббым!

— Гаиләгез бармы? - дип сорады капитан, илчене

каш астыннан гына күзөтөп.

— Ике балам бар. Улым үзенә тормыш юлы сайлады инде. гипнопрограмма буенча, билгеле.

— Кызыгыз ничек?

— Кызым бала гына әле. Ул инкубаторда ята, бала-чак уеннары баскычын кичерә. Әнисенә охшаса, каты табигатьле булып төсле. Берәр борынгы шаһинә ролен сайламаса ярый инде.

— Шаһинә?

— Әйе, туташ. Кайберәүләр патша ролен ала, җәлладлар, сихерчеләр дә булгалый. гипнотормышта кем нәрсә тели, барысына да ирешкән кебек була...

Караңгы төшеп, тәмам күз бәйләнде. Капитан утлы күмерләр өстенә бер кочак коры-сары ташлады. Ботаклар башта пыскып торды, аннары ачы, саргылт төтен ургып күтәрелде дә учак тагын дөрлөп янарга тотынды.

— Сөз шушы йокы халәтендә үзара элементә тотасызмыни?

— Безнең элементә бик чикләнгән, капитан, һәм аның кирәге дә юк. Минем улым безнең уртак гипнопрограммада кабилә шаманында өйрәнчек... Алар энә теге Котып йолдызын дөньяның кендеге дип, үзләрен кендек бабасы дип саныйлар.

— Santa Maria - диде пилот. - Ниткән программа бу? Чынлыкта... чын тормышта... сөзнең улыгыз бармы соң? Әллә анысы да төштә генәме?

— Бар. Улым нәкъ үземә охшаган, чөнки ул биоген ысул белән дөньяга килгән. Йоклап ятсак та, безнең организм картая бит. Шуңа күрә нәсел калдыру — безнең тормышта да мәжбүри шарт.

Уңайсыз тынлык урнашты. Капитан сүзне икенче якка борып җибәрде:

— Тормыш программасын сөзгә кем әзерли?

— Хисап машинасы.

— Һәм сез шул үле автомат төзөгән киртэләрдән чыга алмыйсызмы?

— Нигә чыкмаска? Ихтыяр көче һәм очраклы хәлләр принцибы саклана бит. Програмада очраклы үзгәреш булу белән, без уянабыз, ләкин күпчелек тизрәк тагы йокыга талырга ашыга. Шулай ук автомат безгә үз-үзебезне үтерергә ирек бирми.

— Ни өчен?

— Төп ижтимагый программадан тайпылмас өчен. Бездә халык саны төгәл исәпкә алып барыла һәм билгеле бер чиктән арттырылмый. Планетаның табигый байлыктарыннан файдалану, бөтен экономика шуңа бәйле. Ятакта булсак та, безнең кан системасына туклыклы матдәләр бирергә кирәк бит. Ә ата-бабаларыбыз күп калдырмаган: урманнар аз, планетабызның табигый иярченен дә атом миченә якканнар...

— Озын сүзнең кыскасы, сез туган көнегездән алып биологик үлемегезгә — чын үлемегезгә! — кадәр биләүдә төш күрү, хыялланып ятасыз?

— Ул төш үзенең реальгә белән сезнең чынбарлыкка тигез, капитан. Анда кара урманнар шаулы, боланнар утлап йөри, бомбалар шартлый, кан коела.

Бәхәс кузгатуның мәгънәсе юк иде. Шулай да кайбер шик-шөбһәләрне ачыкларга кирәк иде әле. Капитан «сорау алуын» дәвам иттерде, ә сәер планетаның вәкиле аңа тоткарлыксыз җавап биреп торды.

— Үзегезнең бу тормыш системасын сез ничек саклайсыз?

— Әлеге дә баягы автоматика. Автоматлар безнең нормаль тереклек эшчәнлеген күзәтеп торалар: канга азык кертәләр, йөрәк тибешен, кан басымын, температура, һаваның дымлылыгын, чисталыгын һәм башка шартларны даими бер дәрәжәдә саклайлар. Галәм киңлегеннән, ягъни читтән һөҗүм яки чит цивилизация үтеп

керү куркынычы туганда, шул ук автоматлар планета тирәсендә киртәләүче калкан кораллар, ят жисемнәрне — метеорларны һәм космик кәрапларны үткәрмиләр. Дөрес, кайчагында куәтле техник чаралары булган үзсүзле кунаклар да килеп чыккалый. Менә сезнең кебекләр... Андыйларны автомат үткәрә, ләкин буш жирләргә генә төшәргә юл ача...

— Аннары?

— Аннары Үзәк автоматика йөз миллиард кеше арасынан бер вәкил сайлап ала, аны, сезнеңчә әйтсәк, уята, бөтен кирәкле мәгълүматлар белән коралландыра һәм илче итеп җибәрә.

— Йөз миллиард мәет! Автоматлаштырылган зират бу! - дип кычкырды пилот. - Каберстан!

— Бичаралар... - дип өстәде Алиса.

Илче, күзләрен кыса төшеп, пилотка тагы сөзеп кенә карап алды. Аның күзләрендә ут шәүләсе чагыла иде. Хәер, бу кискен елтырау шул мизгелдә үк сүнөп, карт акылның сабыйларча кызганып каравы белән алмашынды.

— Ягулык һәм ризык алыгыз да — хушлашыйк, - диде илче саңгырау бер тавыш белән. - Кайтыр юлыгызны күрсәтермен.

— Тагын бер сорау бар.

— Тыңлыйм, капитан.

— Хәзер сез нишлисез инде? Без киткәч?

— Урынлы сорау. Мин, әлбәттә, яңадан элекке тормышка кайта алмыйм. Чөнки минем бөтен барлыгым — психогенотип системам үзгәрде. Мин үземне атомнарға таркатачакмын.

— Ә без буйсынмасак?

— Ул чагында мин көч кулланырга мәҗбүр булыр идем.

— Безне дә йоклатырсызмы?

— Юк. мин сезнең хәтердән монда булган хәлләр-

не психогенератор ярдәмендә юдырам да ракетагызны Галәмгә озатам. Сез, әйтик, моннан ун көн элекке хәлегезгә кайтырсыз. Калганы безне кызыксындырмый. Һәр жан иясен саклау мөмкин түгел.

* * *

Экранда күксел планетаның түгәрәк йөзе кечерәйгәннән-кечерәйде. Парабола буенча борылгач, ул ифрат зур ай урагына әйләнде.

— Аллага шөкер, - диде пилот һәм арткы экранны сүндерде.

— Син нишләптер борынгы потлар исемен бик еш телгә аласың әле, - дип, авыр гына елмайды капитан.

— Алырсың да! - диде Грин теш аралаш. - Гравитация кадәр гравитация көчен йөгәнлэгән жәмгыять дөвәсыз бер чиргә сабышсын әле!

Капитан аның колагынарак иелде:

— Грин, Алиса кая?

— Аш кабинасында утыра. Елый, captain. Мондагы бәхетсез затларны кызганып елуй...

Капитанның текә маңгаена тирән жыерчыклар төште. Яңаклары салынып торгангамы, аның йөзе картаеп киткән кебек иде. Ул ниндидер каты төерне йотып жибәргәндәй итте дә тирән сулу алды.

— Дустым... - дип пышылдады ул. - Алисага әйтмичә тор... Сез икәү генә калырсыз, ахры...

— Капитан! Ни сөйләсез?!

— Мин беләм, сизәм, Грин. Үлем ишек какканын һәр жан иясә сизәдер, күрәмсең...

Пилот куллары белән битен каплады.

— Ир бул, Грин. Хәл тагы да житдирәк...

Овал ишектән Алиса килеп чыкты. Шешенгән күз кабакларына ул пудра яккан һәм нигәдер, космик комбинезонын салып, жәйге күлмәк кигән иде. Үлемгә хә-

кем ителгән тоткыннар камерасына хыялый күк күбәләк очып керегәндәй булды. Астронавтлар кызның нәфис гәүдәсенә, зәңгәр муенчасына карап тордылар. Пилот (ул мескен күптән гашыйк иде) башын иеп күзләрен яшерде.

— Эчке телефоннарны аерырга оныткансыз, - диде кыз. - Мин бөтенесен ишетеп тордым.

Капитан, маңгаен учлап тоткан килеш, ияген какты.

— Кире кайтыйк та бу дөньяны дер селкетик, капитан! Уятыйк аларны!

— Алиса... Минемчә, алар мондый ихтималны алдан күргәннәрдер.

Алиса куркынып китте.

— Андый-мондый хәлне кисәтү өчен алар безгә гипнограмма биргән булырга тиеш.

— Гипнограмма? Ничек? Без дә йоклыйбыз димәкче буласызмы әллә?

— Әлегә юк. Хәзергә без реаль тормышта, Алиса. Ләкин күпмедер вакыттан...

— Димәк, дошман безнең үзәбездә?

— Үз эчебездә дию дөрөсрәк булыр. Безнең баш мие күзәнәкләренә хәтәр программа язганнар дип шикләнәм мин. Күпмедер вакыттан соң без шул ят программа буенча яши башларбыздыр...

— Без шулкадәр көчсезмени? Берәр чара табарга кирәк, капитан.

Пилот Грин белән борт-ралист Алиса, күзләрен мөлдәртәп, капитанга текәлделәр. Яшьлек тагы өлкәннәрдән киңәш көтә иде.

Ләкин акылга жиңеләйгән бөтен бер җәмгыятькә каршы өч бөртек кеше ни эшли ала? Аны бер сугуда жиңә торган корал бармы соң? Әйе, бу якта кайнар йөрәкләр, теге якта — Бөөк Божрадан качып яткан боз тавы. Туры караган бер кояш нуры да айсбергларны йөзтүбән капландыра бит!

— Чара күрергә кирәк, - диде капитан һәм көмөштәй чәчләрен артка сыпырып җибәрде.

— Капитан! Без, йоклап киткәнче, баштан кичергән хәлләрне магнитофон тасмасына язып калдырыйк. Айныгач, искә төшерә алырбыз, - дип тәкъдим итте Алиса.

— Кәгазьгә дә языйк, - дип өстәде пилот. - Ышанычлырак булыр.

— Болар файдасыз. Гипнограммада безнең мондый адымыбыз да алдан күрелгәндер. Ягъни без үзебезнең язмаларыбызны белешмәстән юк итәрбез.

— Нишләргә соң?

— Хәзер үк анабиоз халәтенә күчәргә! Шулай итсәк, без гипнопрограмманы кичектереп торабыз. Ә автоматлар, Җиргә якынайгач, бөтенесен аңлатып космограмма сугарлар. Җир безне каршылар һәм гипнопрограмманы нейтральләштерү юлын табар.

— Без бу йокы патшалыгын аякка бастырырга дип әйләнеп кайтырбыз, Грин. Аны якасыннан тотып җилтерәтергә кирәк.

— Үсеш-тәрәккыятнең болай үле ноктада туктап калуына мин ышанмыйм. Цивилизация үз-үзен чагып үтерә торган елан түгел!..

— Юк, түгел! - диде Алиса.

— Башта Алисаны йоклатырбыз, - диде капитан. - Аннары сине, пилот.

— Күпмегә?

— Бер айга.

...Пилот белән борт-радиостны капитан анабиоз ванналарына урнаштырды, тереклекне тәэмин итү системаларын, суыткычларны, вакыт релесен һәм уяткыч җайланманы көйләп куйды, пыяла капкачларны япты.

Йоклап киткәндә Алисаның керфек очларында ләйсәндәй күз яше ялтырый иде. Суыткыч эшли башлагач, ул тамчы сафтан-саф энҗе бөртегенә әйләнде.

Анабиоз: биомолекуляр хәрәкәт һәм тереклек процесслары тукталды, баш мие гомерлек тәҗрибә һәм хатирәләр язылган граммафон тәлинкасе белән бер хәзер. Вакыты килер һәм ул өзелеп калган нотадан башлап тагы тормыш симфониясен уйнар...

Капитан кинәт тез буыннарында эшәке бер хәлсезлек тойды, аның чигәләре сызлап, фикере чуала башлады. Бу нәрсә? Картлык галәмәтеме, әллә инде дошман программаның эшкә керешүе идеме — анысын ул аңлап өлгермәде.

Галәм бушлыгында ялгыз ракетоплан оча иде.